





دانشگاه علامه طباطبائی
دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی

عنوان پایان نامه

ارزیابی اهداف و محتوای برنامه درسی مطالعات اجتماعی سال اول متوسطه
بر مبنای علایق و توانمندی های ذهنی دانش آموزان از نظر دبیران و صاحب
نظران برنامه درسی شهر تهران در سال تحصیلی 87-86

استاد راهنما

جناب آقای دکتر حسن ملکی

استاد مشاور

جناب آقای دکتر امین فر

استاد داور

جناب آقای دکتر حسین عبداللهی

پژوهشگر

فهیمه روزبه

فهرست مطالب

| | |
|---|-------------|
| خ | چکیده |
| د | مقدمه |

فصل اول

کلیات پژوهش

| | |
|---|--------------------------------------|
| 2 | بیان مسأله |
| 3 | اهمیت و ضرورت تحقیق |
| 4 | هدف کلی تحقیق |
| 5 | سوال های تحقیق |
| 6 | تعاریف واژگان و مفاهیم اختصاصی |

فصل دوم

مبانی نظری و پیشینه تحقیق

| | |
|----|--|
| 9 | الف) مبانی نظری تحقیق |
| 9 | تعریف برنامه ریزی |
| 9 | مراحل برنامه ریزی |
| 10 | مفهوم برنامه ریزی درسی |
| 12 | اهمیت برنامه ریزی درسی |
| 13 | مفهوم برنامه درسی |
| 15 | اهمیت برنامه درسی |
| 16 | عوامل موثر در تهیه و تنظیم برنامه درسی |
| 18 | عوامل روان شناختی |
| 20 | عوامل جامعه شناختی |
| 21 | رویکرد های برنامه درسی |
| 24 | مسائل اساسی برنامه ریزی درسی |
| 27 | و اجرای برنامه هم شامل: |
| 29 | محتوا |
| 29 | تعاریف محتوا |

| | |
|----|---|
| 31 | اهمیت محتوا |
| 32 | ماهیت محتوا |
| 33 | محتوا و بزرگسالان |
| 33 | ارائه محتوا |
| 35 | انتخاب محتوا |
| 36 | اصول انتخاب محتوا |
| 45 | اهمیت آموزش متوسطه |
| 46 | اهداف آموزش و پرورش دوره متوسطه |
| 47 | اهمیت و مفهوم درس مطالعات اجتماعی |
| 48 | هدف درس مطالعات اجتماعی |
| 49 | تعریف برنامه درسی مطالعات اجتماعی |
| 51 | مبانی برنامه درسی مطالعات اجتماعی |
| 52 | مفهوم ارزشیابی |
| 52 | مفهوم و جایگاه ارزشیابی در برنامه درسی |
| 54 | جنبه های اساسی در ارزشیابی از برنامه درسی |
| 57 | الگوهای ارزشیابی |
| 57 | الگوی ارزشیابی هدف - محور |
| 58 | الگوی ارزشیابی هدف - آزاد |
| 61 | الگوی ارزشیابی |
| 64 | تحقیقات انجام شده در رابطه با موضوع تحقیق |

فصل سوم

روش پژوهش

| | |
|----|------------------------|
| 71 | مقدمه |
| 71 | روش پژوهش |
| 71 | جامعه آماری پژوهش |
| 72 | نمونه و روش نمونه گیری |
| 73 | ابزارهای پژوهش |
| 74 | روایی آزمون |

74 پایایی آزمون

74 روش آماری

فصل چهارم

تجزیه و تحلیل داده ها

76 مقدمه

76 الف : بخش توصیفی

80 سؤال اول

82 سؤال دوم

83 ب : بخش استنباطی

84 سؤال سوم

85 طیف لیکرت

87 سؤال چهارم

فصل پنجم

بحث، نتیجه گیری و پیشنهادها

90 مقدمه

90 سوال اول

91 سوال دوم

92 سوال سوم

92 سوال چهارم

93 مقایسه دیدگاه دبیران و صاحب نظران

94 نتیجه گیری کلی

95 محدودیت های پژوهش

95 پیشنهادها

95 الف :پیشنهادها براساس یافته های پژوهش

96 ب :پیشنهادهایی برای پژوهشگران

97 الف :منابع فارسی

101 منابع انگلیسی

فهرست نمودارها

| | |
|---------|-------------------|
| 76..... | نمودار (4-1)..... |
| 77..... | نمودار (4-2)..... |
| 78..... | نمودار (4-3)..... |
| 79..... | نمودار (4-4)..... |

فهرست جدول ها

| | |
|---------|------------------|
| 76..... | جدول (4-1)..... |
| 77..... | جدول (4-2)..... |
| 78..... | جدول (4-3)..... |
| 79..... | جدول (4-4)..... |
| 80..... | جدول (4-5)..... |
| 82..... | جدول (4-6)..... |
| 85..... | جدول (4-7)..... |
| 85..... | جدول (4-8)..... |
| 87..... | جدول (4-9)..... |
| 88..... | جدول (4-10)..... |

چکیده

این پژوهش به منظور ارزیابی اهداف و محتوای برنامه درسی مطالعات اجتماعی سال اول متوسطه بر مبنای علایق و توانمندی های ذهنی دانش آموزان از نظر دبیران و صاحب نظران برنامه درسی در شهر تهران صورت گرفته است. هدف کلی ازانجام این تحقیق ارزیابی اهداف و محتوای برنامه درسی مطالعات اجتماعی سال اول متوسطه و سنجش میزان تناسب آن با توانمندی های ذهنی و علایق دانش آموزان می باشد .

این تحقیق از نوع تحقیقات زمینه یابی می باشد. در این تحقیق 4 سؤال مورد بررسی قرار گرفتند. جامعه آماری تحقیق حاضر شامل دو گروه دبیران و صاحب نظران برنامه درسی می باشند. برای تعیین نمونه آماری دبیران از روش نمونه گیری خوشه ای استفاده شد و تعداد 70 نفر دبیر مطالعات اجتماعی از 35 مدرسه (15 مدرسه پسرانه و 20 مدرسه دخترانه) انتخاب شدند. در مورد صاحب نظران برنامه درسی به علت محدودیت جامعه آماری از نمونه گیری صرف نظر شد و نمونه آماری برابر با جامعه آماری در نظر گرفته شد که تعداد آنها 20 نفر می باشد. در کل حجم نمونه این تحقیق 90 نفر می باشد .

برای پاسخگویی به سؤالات تحقیق از یک پرسشنامه 32 سؤالی محقق ساخته با طیف لیکرت استفاده شد که 15 سؤال آن اهداف و 15 سؤال آن محتوای کتاب فوق را مورد سؤال قرار می دادند و 2 سؤال تشریحی نیز پیشنهادهای دبیران و صاحب نظران را در بر می گرفت .

روایی تحقیق فوق نیز با قرار دادن 10 پرسشنامه در اختیار 10 استاد مجرب تأیید شد .

پایایی آزمون مورد استفاده در تحقیق حاضر نیز با استفاده از ضریب آلفای کراباخ اندازه گیری شد و 81/0. به دست آمد که نشان دهنده پایایی بالای آزمون مورد استفاده می باشد .

نمرات به دست آمده از پرسشنامه فوق با استفاده از روش آمار توصیفی و استنباطی (خی دو) مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت و نتیجه زیر به دست آمد:

هم از نظر دبیران و هم از نظر صاحب نظران برنامه درسی مطالعات اجتماعی سال اول متوسطه در حد متوسطی با علایق و توانمندی های ذهنی دانش آموزان متناسب می باشد.

مقدمه

آموزش و پرورش از مهم ترین نهادهای اجتماعی می باشد و در واقع، کیفیت فعالیت سایر نهادهای اجتماعی نیز تا اندازه زیادی به چگونگی عملکرد آن بستگی دارد.

اهمیت آموزش و پرورش در زندگی انسان و لازم و ملزوم بودن ادامه حیات و آموزش و پرورش باعث گردیده است که انسان ها همواره بر تلاش و مساعی خود برای سازماندهی و تحت کنترل در آوردن این فرایند خطیر بیفزایند؛ از جانب دیگر پیشرفت های علمی و یافته های جدید بشری در عرصه علوم و تکنولوژی در اهمیت و قوت بخشیدن این تلاشها نقش به سزایی داشته است.

نهاد آموزش و پرورش، نهادی است که پایه های قوت و ضعف یک جامعه را پی ریزی می کند. بر همگان ثابت شده است که تعلیم و تربیت نجات دهنده هر جامعه از رکود و انحطاط و توسعه دهنده آن در جهت پیشرفت و ترقی است.

از جمله مسائل مهمی که معمولاً کل جوامع، مخصوصاً جوامع در حال رشد، در ارتباط با آموزش و پرورش با آن مواجه هستند، ارزشیابی است. از آنجا که برنامه های درسی، نقش محوری در نظام آموزشی دارند، بنابراین ارزشیابی برنامه های درسی متناسب با علایق و توانایی های ذهنی دانش آموزان و نظام آموزشی کارآمد، امری مهم و حیاتی است.

این پژوهش نیز، در راستای مباحث فوق به ارزیابی اهداف و محتوای برنامه درسی مطالعات اجتماعی سال اول متوسطه و تناسب آن با علایق و توانایی های ذهنی دانش آموزان از دیدگاه دبیران و صاحب نظران برنامه درسی می پردازد و درصدد آن است تا به نتایج مناسبی در این زمینه دست یابد.

فصل اول:

کلیات پژوهش

بیان مسأله :

هر جامعه ای بر اساس نظام ارزشی حاکم بر آن درصدد تعلیم و تربیت افرادی است که آرمان های خود را در وجود آنها متبلور سازد. برخی از مصادیق این آرمان ها عبارتند از: معتقد بار آوردن یادگیرندگان، ترویج ایدئولوژی خاص، ایجاد نگرش مثبت به نوع دوستی، عدالت خواهی، هنجارهای اجتماعی و نظایر آن.

بخش اعظمی از این اهداف و آرمان ها از طریق نظام آموزشی موجود در هر جامعه ای محقق می شود. آموزش و پرورش، فرایندی است که هدف آن ایجاد تغییرات مناسب و مطلوب در ابعاد مختلف وجودی دانش آموزان می باشد. با تکیه بر چنین توصیفی است که مهم ترین کارکرد آموزش و پرورش را می توان در اجتماعی کردن دانش آموزان به منظور حفظ و بقای مادی و معنوی جامعه دانست (راهنمای برنامه درسی تعلیمات اجتماعی، 1379، ص1).

برنامه درسی جزء اساسی هر نظام آموزشی است و در واقع نقش کلیدی و حساسی در تغییر و اصلاح نظام آموزشی ایفا می کند. با توجه به اهمیت و حساسیت این نقش، ارزشیابی مستمر برنامه های درسی در سطوح گوناگون ضروری به نظر می رسد. به طور کلی موضوع برنامه درسی با مسأله ارزشیابی آن رابطه تنگاتنگی دارد.

لازم به ذکر است چنانچه برنامه های درسی به طور واقع بینانه و صحیح انتخاب نشوند، بدون شک بر مشکلات و معضلات جامعه خواهند افزود و توانایی ها و استعداد های یادگیرندگان تباه خواهد شد. هدف های تربیتی به فعالیت های تدریس - یادگیری انجام می بخشند. این مسأله که معلم باید چه فعالیت ها و چه نقش هایی را عهده دار شود و دانش آموزان باید چه وظایف یادگیری را عهده دار شوند، در پرتو هدف ها معین می شود اگر هدف ها به طور مشخص بیان نشوند فعالیت های ذهنی و عملی دانش آموزان به ثمر نمی رسد.

تجارب یادگیری نیز باید چنان انتخاب شوند که دانش آموز از انجام رفتارهای مربوط بدان هدف ها احساس رضایت کند و تجارب مذکور باید با مکتوبات کنونی دانش آموز و استعدادها و آمادگی و سایر خصوصیات وی متناسب باشد. تجارب یادگیری دقیقاً زمانی به وقوع می پیوندد که محتوای غنی کتاب های درسی متناسب با علایق و نیازهای فراگیرندگان در گروه سنی خاص باشد.

هماهنگی هدف و محتوا یک امر تخصصی در برنامه ریزی درسی می باشد ولی وجود تناسب این دو بنیازها و علایق دانش آموزان که از مقوله های روانشناسی رشد می باشند نیز بسیار حائز اهمیت است (به نقل از کاظم پور، 1383، ص3).

بر همین اساس پژوهش حاضر به ارزیابی اهداف و محتوای برنامه درسی مطالعات اجتماعی سال اول متوسطه بر مبنای علایق و توانایی های ذهنی دانش آموزان از دیدگاه متخصصان برنامه درسی می پردازد.

اهمیت و ضرورت تحقیق :

به اعتقاد صاحب نظران، برنامه های درسی به عنوان اساسی ترین خط مشی های اجرایی برای دستیابی به اهداف آموزش و پرورش تلقی می شوند که باید در تهیه آنها نهایت مراقبت و دقت نظر اعمال شود تا به نحو مطلوب جوابگوی نیازهای حاصل از تحولات اجتماعی و تکنولوژیکی باشند. کتاب درسی نیز یکی از عناصر مهم در تأمین اهداف آموزشی کشور می باشد (حریروانی، ص11).

در نظام آموزشی کشور ما، برنامه ریزی و تألیف کتب درسی به شکل متمرکز بوده و در همه ی نقاط کشور از برنامه و محتوای یکسانی استفاده می شود و از طرفی در این گونه سیستم های آموزشی، کتاب درسی یکی از عناصر مهم و اساسی در آموزش محسوب می گردد و علاوه بر این کتاب درسی و محتوایش، محور ارزشیابی های گوناگون جهت گزینش افراد در دانشگاه ها و یا محیط شغلی و... است (به نقل از شجاع الدینی، ص14).

با توجه به مطالب فوق الذکر ، کتاب های درسی دارای اهمیت فوق العاده ای است و کتاب مطالعات اجتماعی نیز از این قاعده مستثنی نیست، چرا که این کتاب دانش آموزان را با نقش خود در جامعه و کارکردهای اجتماعی خانواده ، گروه ، ... آشنا می کند و نقش بسزایی در زندگی واقعی دانش آموزان دارد . بنابراین ضرورت دارد که انتخاب محتوای کتب درسی بر اساس موازین و اصول برنامه درسی باشد تا بتوان قلمرو و تجارب و فعالیتهای یادگیری دانش آموزان را به نحو مطلوبی گسترش داد ، زیرا آنچه که امروز در مؤسسات آموزشی بسیاری از کشورهای دنیا مطرح است برنامه ریزی به منظور جهت دادن به فعالیت های یادگیری شاگردان است ، نه صرفاً تهیه ی مطالب خاص (به نقل از حریری وانی، 1375، ص 12).

در سال های اخیر اکثر متخصصان تعلیم و تربیت کشورمان از برنامه درسی و آموزشی به شدت انتقاد کرده اند. آنان معتقدند که برنامه های درسی متناسب با زندگی واقعی، نیازها و علایق دانش آموزان نیست. به عبارت دیگر محتوا و برنامه های درسی نه تنها با نیازهای اجتماعی و شناختی یادگیرندگان هماهنگ نیست، بلکه بدون توجه به پیشرفتهای دانش، بیشتر روی مطالب و موضوعاتی تأکید می کند که در شرف کهنگی و منسوخ شدن هستند (شجاع الدینی، ص 14).

لذا با توجه به مطالب ذکر شده و اهمیت خاص برنامه درسی مطالعات اجتماعی و تأثیر آن در زندگی واقعی دانش آموزان مقطع متوسطه، محقق در پی آن است که به بررسی اهداف و محتوای برنامه درسی مطالعات اجتماعی پرداخته و میزان توجه آن به علایق و توانایی های ذهنی یادگیرنده را مشخص نماید .

هدف کلی تحقیق :

ارزیابی اهداف و محتوای برنامه درسی مطالعات اجتماعی سال اول متوسطه بر مبنای توانایی های ذهنی و علایق دانش آموزان از دیدگاه دبیران و صاحب نظران برنامه درسی .

هدف های ویژه تحقیق :

1- ارزیابی تناسب اهداف برنامه درسی مطالعات اجتماعی بر اساس علایق و توانمندی های ذهنی دانش آموزان از نظر دبیران.

2- ارزیابی تناسب اهداف برنامه درسی مطالعات اجتماعی بر اساس علایق و توانمندی های ذهنی دانش آموزان از نظر صاحب نظران برنامه درسی .

3- ارزیابی تناسب محتوای برنامه درسی مطالعات اجتماعی بر اساس علایق و توانمندی های ذهنی دانش آموزان از نظر دبیران .

4- ارزیابی تناسب محتوای برنامه درسی مطالعات اجتماعی بر اساس علایق و توانمندی های ذهنی دانش آموزان از نظر صاحب نظران برنامه درسی .

سوال های تحقیق :

1- آیا اهداف برنامه ی درسی مطالعات اجتماعی از دیدگاه دبیران با توانمندی های ذهنی و علایق دانش آموزان متناسب است ؟

2- آیا اهداف برنامه ی درسی مطالعات اجتماعی از دیدگاه صاحب نظران برنامه درسی با توانمندی های ذهنی و علایق دانش آموزان متناسب است ؟

3- آیا محتوای برنامه ی درسی مطالعات اجتماعی از دیدگاه دبیران با توانمندی های ذهنی و علایق دانش آموزان متناسب است ؟

4- آیا محتوای برنامه درسی مطالعات اجتماعی از دیدگاه صاحب نظران برنامه درسی با توانمندی های ذهنی و علایق دانش آموزان متناسب است ؟

تعاریف واژگان و مفاهیم اختصاصی :

هدف : وضع مطلوبی است که فرد شخصاً یا به وسیله متخصصان به طور آگاهانه آن را سودمند تشخیص داده و برگزیده است و برای تحقق آن فعالیت های آگاهانه ای انجام می دهد (فرهنگ توصیفی علوم تربیتی ، 2000، ص 25).

تعریف عملیاتی : در این پژوهش ، منظور اهداف درس مطالعات اجتماعی سال اول متوسطه است که یادگیرندگان باید به آن دست یابند .

محتوا : عبارت است از مجموعه مفاهیم ، اصول ، مهارت ها ، ارزش ها و گرایش هایی که از سوی برنامه ریزان و به قصد تحقق اهداف انتخاب و سازماندهی می شود (ملکی ، 1379، ص 83).

تعریف عملیاتی : در این پژوهش منظور از محتوا عبارت است از مجموعه اصول ، مفاهیم ، نگرش ها مهارت هایی که در کتاب اجتماعی سال اول متوسطه گنجانده شده است تا دانش آموزان به اهداف آموزشی نائل آیند .

برنامه درسی : فرصت های انتخاب شده برای یادگیری یا طرح مجموعه ای از فرصت های یادگیری جهت دستیابی به اهداف مشخصی که قرار است افراد خاص ، تحت تربیت مدرسه ای مشخص فرا گیرند (سیلور و همکاران ، 1378، ص 40).

تعریف عملیاتی : در پژوهش حاضر ، منظور فرصت های انتخاب شده برای یادگیری علم مطالعات اجتماعی یا طرح مجموعه ای از فرصت ها و تجارب یادگیری جهت دستیابی به شهروندانی مناسب است که دانش آموزان در محیط مدرسه فرا می گیرند .

مطالعات اجتماعی : مطالعه روابط انسانی است برای ایجاد مسئولیت اجتماعی در مدرسه با تمرکز روی میراث فرهنگی ، محتوا و روش هایی که از رشته های علمی و جنبه های اقتصادی ، اجتماعی ، سیاسی و مادی فعالیت های انسانی در گذشته ، حال و آینده گرفته می شود (ملکی ، 1373، ص 14).

تعریف عملیاتی: در این پژوهش منظور کتاب مطالعات اجتماعی سال اول متوسطه است .

علاقه: حالتی است که با تمرکز دقت در یک چیز مشخص می شود. احساس لذتی است که از دقت مخصوص به بعضی فعالیت ها نتیجه می شود (فرهنگ توصیفی علوم تربیتی، 2000، ص 208).

تعریف عملیاتی: منظور از علاقه در این تحقیق، عبارت است از این که برنامه ریزان تا چه میزان در تدوین محتوای کتاب مذکور به علایق دانش آموزان توجه شده است.

توانایی ذهنی: توانایی تشخیص به سازگاری درست و سریع با اوضاع و احوال تازه و استعداد یادگیری از راه تجربه (فرهنگ توصیفی علوم تربیتی، 2000، ص 386).

تعریف عملیاتی: در این پژوهش منظور سطح توانایی ذهنی و عقلانی یادگیرنده است که برنامه تدوین شده درس مطالعات اجتماعی سال اول متوسطه باید با توانایی ها متناسب باشد .

فصل دوم

مبانی نظری و پیشینه تحقیق

الف) مبانی نظری تحقیق

تعریف برنامه ریزی

عده ای برنامه ریزی را نقشه کشیدن برای دستیابی به خواسته ها تعریف کرده اند. بعضی آن را فراگردی درون نگر برای جهت دادن منطقی به فعالیت های جمعی و برخی راهی برای هدایت حساب شده فعالیت انسان به سوی منظور مشخص قلمداد کرده اند. به هر حال برنامه ریزی به طور ساده "سازماندهی فعالیت های لازم برای رسیدن به هدف های مورد نظر است" در مفهوم دقیق تر آن، برنامه ریزی عبارت است از طرح تدابیری که بتوان به بهترین صورت از منابع موجود برای نیل به هدف های مطلوب استفاده کرد (راسخ، 1345، ص 45).

برنامه ریزی فراگردی است مداوم، حساب شده و منطقی، جهت دار و دور نگر به منظور ارشاد و هدایت فعالیت های جمعی برای رسیدن به هدف های مطلوب (فیوضیات، 1365، ص 15).

مراحل برنامه ریزی

می توان مراحل زیر را برای برنامه ریزی برشمرد :

الف) شناخت وضع موجود: شناسایی امکانات، توانایی ها، محدودیت ها.

ب) تعیین هدف: بیان انتظارات و خواسته ها برای برنامه ریزان مطرح می شود که این انتظارات وقتی که به صورت واضح و با توجه به امکانات و محدودیتها بیان شوند، هدف های مورد نظر را تشکیل می دهند.

ج - پیش بینی روش ها و وسایل: با این که هدف ها اهمیت زیادی دارند ولی اگر برای تحقق آنها روش ها و وسایل مناسب در نظر گرفته نشوند بهترین هدف ها روی کاغذ می مانند و نتیجه نمی دهند.

باید برنامه ریزان تعیین کنند که با چه روشهایی قصد دارند به اهداف مورد نظر برسند و در به کارگیری روش ها به چه وسایلی نیاز دارند؟

د) آزمایش قبل از اجرا: پس از تعیین اهداف، روش ها و وسایل، برنامه تهیه شده به صورت آزمایشی در چند نمونه محدود اجرا می شود. این کار به قصد اعتبار بخشی به برنامه و کسب اطمینان از مراحل مختلف آن انجام می شود.

ه) اجرا: در این مرحله برنامه به طور کامل به اجرا درمی آید. تهیه لوازم مورد نیاز و ایجاد شرایط اجرایی مناسب از ضروریات اجرایی برنامه است.

و) ارزشیابی: نقاط ضعف و قوت برنامه ضمن اجرای آن مشخص می شوند، ولی ارزشیابی تلاش منظم و مستمری است برای بررسی موفقیت ها و کاستی ها و مشکلات در دست یابی به اهداف مورد انتظار (ملکی، 1383، ص 12).

مفهوم برنامه ریزی درسی¹

برنامه ریزی درسی شامل سازماندهی یک سلسله فعالیت های یاددهی و یادگیری به منظور ایجاد تغییرات مطلوب در رفتار یادگیرنده ها و ارزشیابی میزان تحقق این تغییرات است (به نقل از یارمحمدیان، 1381، ص 19).

بنابراین فرایند برنامه ریزی درسی شامل سازماندهی فعالیت ها و ارزشیابی می باشد و هدف آن ایجاد تغییرات مطلوب و محور آن یادگیرنده است.

تعریف دیگر عبارت است از پیش بینی کلیه فعالیت هایی که دانش آموز تحت رهبری و هدایت معلم در مدرسه و گاهی خارج از آن برای رسیدن به هدف های معین باید انجام دهد. به سخن دیگر، برنامه

ریزی درسی عبارت از پیش بینی و تهیه مجموعه فرصت های یادگیری برای جمعیتی مشخص، به منظور نیل به آرمان ها و هدف های آموزش و پرورش است که معمولاً در مدرسه انجام می گیرد (تقی پور ظهیر، 1380، ص 41).

برنامه ریزی درسی به یادگیری و طراحی عناصر و عوامل مختلف آن مربوط می شود. فرایند یادگیری با عوامل گوناگون ارتباط دارد و هر یک از آن ها در جریان و چگونگی یادگیری موثر است. استعداد ها و توانایی های یادگیرنده، محتوای برنامه درسی، نقش معلم، ارتباط متقابل دانش آموزان، فضای یادگیری و وسایل آموزشی، هر کدام به نوعی در یادگیری موثر هستند. این عوامل باید به صورت یک مجموعه به هم پیوسته عمل کنند و هر عامل جزئی از کل محسوب می شود (ملکی، 1383، ص 17).

برنامه ریزی درسی نقشه ای است برای یادگیری تمام برنامه های درسی، بدون توجه به طرح خاصی که دارند، از عوامل مشخصی ترکیب یافته اند. یک برنامه درسی معمولاً دارای آرمان های کلی و هدف های عینی تعلیم و تربیت می باشد و انتخاب و سازماندهی محتوای مشخصی را خاطر نشان می نماید و به صورت آشکار یا تلویحی الگوهای مشخصی از یادگیری و تدریس را ارائه می کند. این امر خواه به خاطر آن باشد که هدف ها این الگو را می طلبند یا آن که محتوا و سازماندهی آن، این الگو را نیاز دارد، فرق نمی کند. بالاخره برنامه ریزی درسی بخشی دیگر را نیز دربرمی گیرد که عبارت است از طرح ارزشیابی نتایج تعلیم و تربیت (امین فر، 1374).

برنامه ریزی درسی همه تجاربی است که افراد در یک برنامه تعلیم و تربیت کسب می نمایند و این برنامه ها تحت عناوین، نظریه ها و تحقیقات گذشته و حال و تجارب حرفه ای طراحی شده اند (ارنشتاین، هانکینس، 1373، ص 35).

برنامه ریزی درسی شامل فرصت های یادگیری در جهت ایجاد تغییرات مطلوب در دانش آموزان و ارزشیابی میزانی که این تغییرات صورت گرفته اند، می باشد (نیکلس، ادری و هاوارد، 1377، ص 10).

اهمیت برنامه ریزی درسی

برنامه ریزی درسی به عنوان یک حوزه تخصصی عملاً در اوایل قرن بیستم و با انتشار کتاب برنامه درسی توسط بوبیت² متولد گردید و پس از آن مسائل این حوزه توجه بسیاری از صاحب نظران و متخصصان تعلیم و تربیت را به خود معطوف ساخت، به نحوی که هم اکنون رشته ی برنامه ریزی درسی به عنوان یکی از انشعابات رشته ی تعلیم و تربیت جایگاه ویژه ای را داراست. رشد و توسعه شتابان حوزه برنامه ریزی درسی، خصوصاً وجود دیدگاه ها، نقطه نظرات و برداشتهای گوناگون از آن، از یک سو زمینه ساز ظهور مفاهیم و قلمروهای جدید برای این رشته نوبنیاد بوده است، اما از سوی دیگر جوان بودن این حوزه، مسائل و مشکلات عدیده ای را برای کسانی که به این رشته می پردازند به وجود آورده است؛ زیرا در کمتر زمینه یا مفهومی در این رشته، توافق نظر وجود دارد و از آنجا که پرداختن به هر حوزه علمی مستلزم درک مفاهیم بنیادی آن حوزه است، اختلاف نظر ها در مورد مفاهیم بنیادی و آراء، اغتشاش فکری را برای بسیاری از علاقه مندان به این رشته ی علمی به وجود آورده است (فتیحی و اجارگاه، 1381، ص 13).

برنامه ریزی درسی شامل پیش بینی طرح هایی است که مدارس به عنوان وسیله ای برای نیل به اهداف خود، مورد استفاده قرار می دهند. پس هسته اصلی برنامه های آموزش و پرورش، برنامه ریزی درسی است و برنامه ریز درسی کسی است که می کوشد شرایطی را برای یادگیری بهتر و رسیدن به اهداف آموزشی و پرورشی بیافریند (تقی پورظهير، 1380، ص 13).